

अनुभूती

सौ. मीना गरीबे (जैन)
अकोला.

अकोल्यापासून मुक्तागिरी सिद्धक्षेत्राचे अंतर फारसे नव्हते. अवघा साडेतीन तासांचा रस्ता ! त्यामुळे मुक्तागिरीला दर्शनासाठी जाण्याचे योग नेहमीच येत. पण अनंत चतुर्दशीला, साडेतीन कोटी मुनीराजांचे मोक्षस्थान असलेल्या या पावन सिद्धक्षेत्राची वंदना करायची आणि सिद्ध परमात्म्यांच्या साज्जिध्यात जायचे ही संध्याच्या मनातली, किंती तरी वर्षापासून असेली सुप्त इच्छा यावर्षी पूर्ण झाली होती.

सगळे योग जुळून आले आणि संध्या, प्रकाश, यशश्री आणि जय मुक्तागिरीला जायला निघाले.

आत्ता कुठे थोडेसे उजाडत होते. वातावरण प्रसन्न होते आणि सगळ्यांचीच मने देखील ! गाडीत बसल्यावर संध्याचे मनही प्रसन्न विचाराने भरून आले.

पर्युषण पर्वाचा आज शेवटचा दिवस होता. अनंत चतुर्दशी म्हणजे महान पुण्यप्रद दिवस, पर्युषण पर्वाचा अंतीम कलशाध्याय! दहा दिवसांची आराधना, साधना सफल करण्याचा हा दिवस ! अनंत चतुर्दशीच्या दिवशी केल्या जाणाऱ्या पुण्यक्रियांचे फलही अनंतपट आणि पाप क्रियांचे फलही अनंतपटच ! आणि म्हणूनच अनंत चतुर्दशीचा संपूर्ण दिवस धर्मकार्यात व्यतीत करायचा असतो आणि म्हणूनच आजच्या दिवशी प्रत्येकच जैन श्रावकाने, मंदीरात जायचे, दर्शन करायचे, शक्य असेल त्याप्रमाणे एकाशन, उपवासादीक संयम पाळायचा असा नियमच पूर्वजांनी घालून दिला आहे. अशुभ कार्यापासून निवृत्ती घ्यायची व शुभ कार्यात रममाण व्हायचे आणि म्हणूनच अनंत चतुर्दशीला मंदिरा मंदिरामधून दिवसभर अभिषेक, पूजन, स्वाध्याय, जप इ. धार्मिक कार्यक्रम सुरु असतात. कमीत कमी परिग्रह ठेऊन इतर परिग्रहांचा त्याग करायचा. शक्य असल्यास कुठेतरी तीर्थक्षेत्रावर जायचे, वंदना करायची, अशीच जैन श्रावकाची परिपाठी असते.

मुक्तागिरीला जाण्यासाठी मुख्यरस्ता सोडला आणि आत वळतांनाच डावीकडे एक पुरातन मंदीर लागले. प्रकाशने त्या मंदीरासमोर गाडी उभी केली. सगळेच गाडीतून उतरले. खरे तर यशश्री आणि जय या दोघांनाही मुक्तागिरीला कढी पोचतो असे झाले होते.

यशश्रीने संध्याला विचारलेच,
“आई, इथे का थांबलो आपण?”

“अंग ! एखाद्या राजाच्या दरबारात जातांना दारासमोर उभ्या असलेल्या द्वारपालाला नमस्कार करावा लागतो. तसे हे मुक्तागिरीच्या दाराशी उभे असलेले प्राचीन मंदीर आहे. आधी इथेच नतमस्तक व्हायचे आणि नंतर पूढची वाट धरायची असते. आपण आधी इथले दर्शन घेऊ आणि नंतर मुक्तागिरीला जाऊ.”

अनुभूती (५-१)

चारी बाजूला ओसन्या, मध्ये अंगण आणि त्या अंगणात उभे असलेले मंदीर ! याचा गाभारा अगदी छोटासा ! दोघे तीघे आत दर्शनाला गेलेत की बाकीच्यांना बाहेरच थांबावे लागते. पण प्रदक्षिणा घालतांना सगळ्या गाभाच्यालाच प्रदक्षिणा घातली जाते.

“मंदीरात जातांना खाली वाकून जायचे बरं कां, नाहीतर डोक्याला टेंगूळ ठरलेलेच !” प्रकाशने यशश्री आणि जयला समजाविले.

फक्त मंदीर आणि आणि मंदीराच्या आवारातील पूजाच्याचे घर एवढीच तिथे उरलेली जैनत्वाची खून !

हात पाय धृतल्यामुळे प्रवासाचा शीण कमी झालाच होता त्यातच महावीर स्वार्मींचे दर्शन झाले आणि मन प्रसन्न झाले.

खरपी मागे सोडून पुढे मुक्तागिरीची वाट धरली आणि हळूहळू निसर्गाने कात टाकायला सुरुवात केली. सृष्टी आपले रूप पालटू लागली. सातपुळ्याच्या डोंगररांगांमधून रस्ता धावू लागला आणि गाडी हळूहळू त्या पर्वताच्या कुशीत शिरु लागली.

सर्टेंबर महिना सुरु होता. दोन, तीन महिने पाऊस पिऊन धरणी, डोंगर रांगा सगळेच हिरवेगार झाले होते. मुक्तागिरी जवळ येत होती तसेतसा स्वच्छ पाणी घेऊन वाहणारा झरा खळखळत सोबत करू लागला. यशश्री आणि जय दोघांनीही हट्ट धरला म्हणून प्रकाशने गाडी रस्त्याच्या कडेला उभी केली आणि वीतभर पाण्यात बुडालेल्या रस्त्यावर सगळ्यांनीच खेळून घेतले, हुंददून घेतले.

संध्याच्या मनात आले की, ‘इथेच पाय धृवायचे, मन निर्मळ करायचे आणि नंतरच मुक्तागिरीच्या पवित्र वातावरणात पाय ठेवायचा म्हणूनच निसर्गाने तशी रचना केली असेल कां ?’

तनामनाला आल्हादक करेल असे रस्य वातावरण आणि आजुबाजूला सर्वत्र पसरलेली, डोळ्यांना सुखावणारी, समृद्धतेची भावना मनात निर्माण करणारी, अनंत छटांचे विभ्रम दाखवणारी दाट हिरवाई ! ही हिरवाई मनाला ओढ लावत होती. त्या हिरव्या साप्राज्यात वावरतांना सगळ्यांचीच मने प्रफुल्लीत झाली.

गाडी धर्मशाळेच्या कमानीतून आत शिरली, आणि संध्याने आवाज दिला,

‘पाश्वर्नाथ भगवान की... जय !’ यशश्री आणि जय दोघेही जोरात ओरडले, ‘जय’.

डोंगराच्या पायथ्याशी आणि धर्मशाळेला लागूनच असलेली दोन मंदीरे, मोकळ्या विस्तीर्ण सभामंडपात विसावलेली आहेत. संध्याने सर्वासह मंदीरात प्रवेश केला तेव्हा मंदीर भाविकांनी फुलून गेले होते. कढीही मुक्तागिरीला गेलो तरी कोणी ना कोणी यात्रेकरू भेटतच. आज तर विशेषच पर्व दिवस होता त्यामुळे गर्दी असणे स्वाभाविक होते.

संध्याचे आई बाबा बरेचदा मुक्तागिरीला पर्युषण पर्वत येऊन राहतात. शांतपणे समाधानात धर्मक्रियांमध्ये पर्युषणाचे दिवस व्यतीत करतात. त्यांच्या मते हा त्यांचा वानप्रस्थाश्रमच असे. पर्वकालात, संसाराच्या विवंचना बाजुला ठेऊन शांतपणे, निराकुलपणे हा पर्वकाळ व्यतीत करायचा, ही कल्पनाच त्यांना आनंददायी वाटे.

सगळ्यांनी पादत्राणे खालीच काढून ठेवली. जयचा प्रश्न तयारच होता,

“आई, चप्पल घालून कां नाही जायचे गं वंदनेला ?”

“अरे, मुक्तागिरी म्हणजे अती पवित्र सिद्धभूमी. साडे तीन कोटी मुनी येथून मुक्तीला गेलेत. पादत्राणांसारख्या हीन वस्तूचा स्पर्शही नको व्हायला तिथे. त्या भूमीचे पवित्र्य आपण सगळ्यांनीच जपायला हवे. म्हणून चप्पल खालीच काढून ठेवायच्या.”

संध्या जयला समजावून सांगत होती. पण तिच्या मनात वेगवेगळे विचार तरंग उमटत होते. चपले सोबतच मनातले कषाय, विकारांचे वादळ ही खालीच काढून ठेवता आले तर चांगले झाले असते.

मंदीरात अभिषेक सुरु होता. गंधोदक मस्तकावर लावले आणि खरेच शुद्ध पवित्र झाल्यासारखे वाटले. काही स्थानांचा महीमाच पवित्र असतो. सिद्धभूमी, पंचकल्याणिक क्षेत्रे, यांच्या आसमंतातच काही वेगळेपण असते. मुक्तागिरीला शीतलनाथ भगवंतांचे समवशारण आले होते असे उल्लेख सापडतात. त्या काळच्या पवित्र क्षणांनी अभिमंत्रित झालेले रजःकण आजही तोच वारसा जपत आहेत. स्थान महीमा असतो तसा काल महीमाही असतोच. अष्टान्हिका पर्व, पर्युषण पर्व, अष्टमी चतुर्दशी या पर्वकाळीही भावना अधिक शुभ होतात. आगमात यालाच कालमंगल म्हटले आहे. या तिथींनाच पुण्याचे, सुखाचे बीजारोपण केले जाते. या पर्व तीथी पाप मलाचे निराकरण करण्यासाठी सहायक ठरतात.

अनंत चतुर्दशी तर सर्वोत्कृष्ट काल मंगलाचा दिवस ! परम पुण्यदायक पर्व काळ ! वासुपूज्य भगवंताच्या निर्वाण कल्याणकाचा दिवस आणि म्हणूनच संध्या व तिच्या कुटूंबियांकरिता स्थान मंगल आणि काल मंगलाच्या युतीचा आजचा दिवस होता.

हातातल्या झोळ्यांमध्ये धौत अक्षता, लवंगा, सुकी फळे घेऊन सगळे वंदनेला निघाले. खरे तर आज मनच प्रभूचरणी अर्पण करायचे होते. जन्मोजन्मीची रिती झोळी भरून घ्यायची होती. प्रसन्न मनाने वाटचाल सुरु होती. पहाडावर चढायला सुरुवात करण्यापूर्वी खळाळत वाहणारा झरा आडवा आला.

“बरं का यशश्री, माझ्या लहानपणी हा पुलच नव्हता. मग काय, आम्ही सगळे एकमेकांचे हात धरून साखळी बनवायचो आणि शेवाळून गुळगुळीत झालेल्या दगडावरून पाय घसरणार नाही याची काळजी घेत झरा पार करायचो, खूप मजा यायची बरं का, पाण्यातून चालतांना ! एकमेकांचे हात धरलेले असूनही एखादा सटकन आपटायचाच. मग आणखीनच मजा यायची.” संध्या मुलांना सांगत होती आणि तिच्या डोळ्या समोर ते चुलत-आते-मासे भावंडांसोबत अनुभूती (5-2)

उपभोगलेले आनंदाचे क्षण तरळत होते.

सगळ्यांनी मग रमत गमत, खाली वाहत्या पाण्याकडे वाकून बघत तो छोटासा देखणा पुल पार केला. फोटोही काढून घेतले. सगळ्या आशा, अपेक्षा, इच्छा, चिंता, ऐलतीरावरच ठेवल्या आणि पैलतीर गाठला. आता खरी सुरुवात झाली होती सिद्धभूमीला ! त्या वातावरणाचा गंध गहीरा होता. दाट झाडीतून वळणाऱ्या पायच्यांची चढण ! ही डोंगरावर घेऊन जाणारी पहिलीच चढण, थकवणारी, दमछाक करणारी होती. घाईघाईने चढून उपयोग नव्हता. भरभरून फुललेल्या आजुबाजुच्या निसर्गाचा आस्वाद घेत, मन आणि डोळे निववत, शांततेने छातीत श्वास भरून घेत हळूहळू सगळे चढत होते.

“बाबा, अजून किती चढायचे आहे ?” जय थकला होता हे त्याच्या बोलण्यावरूनच जाणवत होते.

“बस्स, आता थोडेसेच राहिले”, असे म्हणून प्रकाशने जयला उचलून कडेवर घेतले.

“बाबा, नको नको, मी चढतो पायीपायीच. पायदळ चढणाऱ्याला जास्त पुण्य लागते नं गं आई ?”

“हो, ते तर खरेच आहे आणि देव काय असा सहजा सहजी थोडीच थेटेल. देव पण आपल्या भक्तीची परीक्षा पाहतो बरं कां !”

संध्याचे हे बोलणे ऐकूण यशश्री आणि जय नव्या जोमाने आणि उत्साहाने, एकमेकांच्या हातात हात घालून, संध्या आणि प्रकाशच्या पूढे भराभर पायच्या चढायला लागले.

“आई, ते बघ मला दिसले देऊळ”, जय आनंदाने ओरडलाच.

आता अखेर डोंगराआड लपलेल्या काही देवळांची शिखरे दृष्टीपथात येऊ लागली होती. गर्द हिरव्या पाश्वर्भूमीवर त्यांच्या पावित्र्याने अधिकच पांढरी शुभ्र दिसणारी, ती देवळे, मनात दर्शनाची तीव्र उत्कटता निर्माण करीत होती. मधूनच कुठूनतरी धबधबा कोसळतांना दिसला आणि मग मुलांचा उत्साह तर शिगेलाच पोहोचला. चढत्या पायच्या गणिक, पाण्याचा कोसळतांना होणारा अनाहत, धीरगंभीर नाद वाढतच होता. मुक्तागिरीच्या शिखरात प्राकृतिक सौंदर्याचा शिरपेच खोचणारा इथला हा धबधबा ! पावसाळ्यात धो धो वाहत राहतो. निसर्ग आणि देवत्व इथे जणू काही हातात हात घालून वावरत आहेत. त्याच्या अस्तित्वाने या क्षेत्रातील पावित्र्यात चैतन्य भरून राहिले होते.

मंदीराची गिणती सुरु झाली. पहिल्यांदा लागणाऱ्या मंदीरात पाश्वर्नाथ स्वामीच्या मूर्त्या होत्या.

दर्शन करीत, तोंडाने अर्ध्य उच्चारीत एकेका मंदीरातील प्रतिमांचे दर्शन सगळे घेत होते. नुक्तेच कुठे वाचायला शिकलेला जयही, मंदीरा मंदीरांमधून पाठ्यांवर लिहिलेले अर्ध्य म्हणण्याचा प्रयत्न करीत होता.

‘पद्मप्रभू भगवंताच्या मोळ्या विशालकाय प्रतिमेसमोर संध्या उभी होती. एवढी मोठी विशालकाय प्रतिमा पहाडावर घडविली असेल

की कुठे तरी दुसरीकडे घडवून इथे आणली असेल ? एवढ्या उंच पहाडावर कशी चढविली असेल? मुर्तीसमोर नतमस्तक होतांना मनात प्रश्नचिन्ह उभे राहिले. कोणी उभारली असतील ही सगळी मंदीरे ? आणि कोणी घडविल्या असतील या सगळ्या मूर्ती ? कुठे नाव नाही की प्रशस्ती नाही. त्या मुर्ती बघायला येणाऱ्यांनी मात्र जागोजागी आपली नावे कोरुन ठेवली आहेत. आणि त्या मंदीराच्या सोंदर्याला गालबोट लावले आहे. स्वतःचे नाव अजरामर करण्याची इच्छा असणाऱ्याला मंदीर काय किंवा एस.टी.बसची सीट काय, दोन्ही सारखेच ! कोळशाने, खडूने, खिळ्याने चित्रकारी करणाऱ्यांची कुकर्मे त्या अक्षरांच्या रूपाने जगजाहीर होतात.

पण मुक्तागिरीच्या पहाडावर प्रशस्ती कोणाच्या नावाची हवी ? इंग्रजांच्या गुलामीचा काळ. त्या काळात मुक्तागिरीच्या पंचक्रोशीत राहणाऱ्या तीन गर्भश्रीमंत, दिग्गजांनी मिळून हा सगळा मुक्तागिरीचा पहाडच विकत घेतला आणि आपल्या जैन संस्कृतीचा हा सुंदर ठेवा, अक्षुण्ण ठेवला. पण त्यांनी कुठेही आपले नाव कोरुन ठेवले नव्हते. मात्र बघणाऱ्यांनी जागोजागी आपल्या नावाच्या ध्वजापताका फडकविल्या होत्या. दूरदृष्टीने हा धार्मिक ठेव जैनांच्याच हाती राखणाऱ्या आपल्या पूर्वजांना संध्याने मनोमन नमस्कार केला.

संध्याची पावले, धबधब्याच्या अगदी बाजूला असलेल्या मंदीराकडे वळली. त्या मंदीरातील ओलसर, थंडगार फरशीच्या स्पर्शाने तनामनात गारवा निर्माण केला. आता सगळ्यांचेच डोळे मंदीरातल्या अंधाराला सरावले होते. त्यांनी पंचपरमेष्ठीच्या मूर्तीला नमस्कार केला.

‘यशश्री, हीच खरी मेंढागिरी बरं कां ! कड्यावरुन कोसळलेल्या मेंढ्याला सद्गती मिळाल्याची कथा मी सांगितली होती नां तुम्हाला, ती जागा हीच बरं का ! आणि हे बघा, इथे चौसरच्या पटाची आकृती फरशीवर कोरलली आहे.’

“आई, कोण खेळत असतील गं इथे चौसर ?”

संध्या यशश्रीकडे बघतच राहिली. हा प्रश्न आपल्या मनात का नसेल उमटला असा प्रश्न तिला पडला.

“अंग ! देवच येत असतील इथे क्रिडा करण्यासाठी. हा सगळा पहाडच देवांच्या क्रिडेने अभिमंत्रित झालेला आहे. इथल्या निसर्गाने आणि ईशत्वाने मानवाला मोहिनी घातली आहे तर सिद्धत्वाने देवत्वाला बांधून ठेवले आहे.”

यशश्रीने संध्याचे उत्तर पूर्ण ऐकलेच नाही. ती तर केहाच पळली होती, धबधब्याच्या खाली भिजायला. मंदीरातून बाहेर पडतांना, धबधब्यातील पाण्याचे तुषार संध्याच्या अंगावरही उडत होते. जय, यशश्री आणिप्रकाशने धबधब्याच्या अविरत कोसळणाऱ्या धारांखाली मनसोक्त भिजून घेतले. हिरव्या कंच दाट झाडीने आच्छादिलेल्या पहाडात सुरु असलेले जलप्रपाताचे नर्तन, वातावरणातील प्रसन्नतेत भरच घालीत होते.

धबधब्याच्या काठावरच्या एका खडकावर बसून संध्याने अनुभूती (५-३)

चारी बाजूला नजर फिरविली. सर्वत्र विसावलेली पांढरीशुभ्र देवले विशाल काय वृक्षावर बसलेल्या शुभ्र बगळ्यांच्या थव्यांसारखी वाटत होती.

तिथून पाय निघत नव्हता. पण २६ नंबरच्या मंदीरातून अष्टकाचे, भक्तीने ओथंबलेले सूर कानावर पडू लागले.

“मुक्तागिरी शुभ पर्वत नाम, देव विद्याधर पूजित भावं” त्या अष्टकाच्या सुरांच्या ओढीने मग सगळे निघालेच. सक्वीस नंबरच्या मंदीरात मुक्तागिरीचे मूलनायक समजल्या जाणाऱ्या पाश्वर्नाथ भगवंतांची मूर्ती आहे. त्या मंदीरात जात असतांनाच वरुन भुरभुरीत केशरी थेंब अंगावर पडू लागले.

“हा बघा माझ्या अंगावर पडला एक मोठ्ठा केशरी थेंब” जय अत्यानंदाने यशश्रीला दाखवित होता. इतरही यात्रेकरूंमधूनही तसेच आवाज यायला लागले. त्या केशरी वृष्टीमुळे मन खूपच प्रसन्न तरल झाले. मंदीराच्या समोरच्या फरसबंद चौकात बसण्यासाठी बांधलेल्या दगडी कट्ट्यावर संध्या त्या केशरी वर्षावाचे सौख्य अनुभवत बसून राहिली. या मंदीराच्या आजुबाजुच्या फरशीवर, रेखाटलेली या केशरी थेंबाची नक्षी संध्याने कितीदा तरी बघितली होती. पण प्रत्यक्ष ते थेंब अंगावर पडतांना प्रथमच अनुभवाला येत होते. त्या शीतल वर्षावाने मनाने अगदी तरल अवस्था गाठली.

ही केशरी वर्षा कोठून होते हे एक गूढच आहे. प्रत्येकच अष्टमी चतुर्दशीला मुक्तागिरीच्या पहाडावर हा केशरी सडा पडतो हे संध्याला लहानपणापासूनच ठाऊक होते. इथे प्रत्यक्ष स्वर्गातले देवच दर्शनाला येतात ही भाविकांची पक्की खात्री आहे. ही केशरी गंधोदक वृष्टी देवच करतात असे संध्याची आई तिला नेहमीच सांगत असे.

मुक्तागिरीच्या पहाडावर मध्यमाशांचे पोळे ठिकठिकाणी लटकलेले दिसतात. या मध्यमाशांच्या शरीरातून हा केशरी स्त्राव गळतो असे संध्याचे बाबा तिला सांगत. आई-बाबांचा हा वाद नेहमीच होता. कोणाचे खरे मानावे हे तिला कळत नसे. परंतु इतक्या वर्षाच्या अनुभवातून संध्याला काही सत्य मात्र नक्की कळले होते. मुक्तागिरीला वंदना, दर्शन, पूजा, अर्चना करण्यास येणारा सश्रद्ध भाविक मात्र हे मानायला तयार होत नाही. त्याच्या श्रद्धेचे बंध त्या केशरी गंधोदक वृष्टीशी जुळलेले असतात. या तीर्थक्षेत्राचे अतिशय युक्त गारुड पंचक्रोशीतील यात्रेकरूंचे पाय मुक्तागिरीला वारंवार खेचून आणतात. या अतिशयतेच्या तेजस्वी वलयात मुक्तागिरीचे आगळे वेगळे वैशिष्ट्ये झाल्यानु उठते.

भाविकांचे जत्थे सगळ्या पहाडावर पसरलेले होते. ‘जय हो, जय हो’च्या घोषाने चढणारे उत्तरणाऱ्यांना अभिवादन करीत होते.

‘वाटे हळू हळू चला
मुखाने पारस नाम बोला’

असा सूर एखादा भक्त पकडत होता आणि त्याचे साथीदार त्याला टाळ्यांची साथ देऊन ठेका पकडत होते. कुठे अष्टकाचे सूर

निनादत होते तर कुठे स्रोताचे !

त्या भक्तिमार्गाच्या वाटेवरुन ही भाविकांची दिंडी पूढे सरकत होती.

मुक्तागिरीच्या सर्वात उंच टोकावर म्हणजेच 'शिखरजीवर' पोचेपर्यंत सगळ्यांचीच दमछाक झाली. पण वरती पोचताच वेगवान नदीचा खळाळता प्रवाह सामोरा आला. त्याच्या काठावरती देवके ही खुणावू लागली आणि चित्तवृत्ती परत एकदा प्रसन्न झाल्या. या उंच टोकावरुन मुक्तागिरीचा धबधबा सत्तर, ऐंशी फूट खाली कोसळतो. कुठून तरी लांबवरुन ही नदी वाहत येते आणि अनावर ओढीने खाली कोसळून प्रभूचे चरण प्रक्षालन करण्यासाठी समर्पित होते.

शिखरजीवील चरण पाढूकांचे दर्शन झाले आणि वंदना सुफळ संपूर्ण झाल्याचा कृतकृत्यतेचा भाव संध्याच्या मनात उमटला.

पाऊस कणाकणातून मुरला होता. मुक्तागिरीचे सृष्टीसौंदर्य ऐन भरात आले होते. रानगंध वातावरणात भरला होता. विविध रंगांची रानफुले पानाआडून डोकावत होती. जलप्रपात रौद्र रुपात धावत होता. निसर्गाचे मुक्त रसपान करण्यासाठी, निसर्गप्रेमींचे पाय मुक्तागिरीकडे वळले होते. भाविक जैनांना इथला निसर्ग तर भुरुळ पाडतोच. पण इथले दैवी वातावरण, इथे विनम्र होण्यासाठी दर्शनासाठी खेचून आणते.

आज अनंत चतुर्दशीची सार्वत्रिक सुट्टी होती. त्यामुळे पर्यटकांनी देखील पहाडावर गर्दी केली होती. पहाडावर चढण्यापूर्वीच ठिकठिकाणी लावलेल्या पाठ्या सूचना देत होत्या पण तरीही एखादा चुकून माकून चप्पल घालून पहाडावर चढताच होता. किंवा अनावधानाने मुलांच्या पायातले बूट तसेच राहिले होते. पहाडावर काही खायचे नाही अशी पाटी वाचली तरी माणसांची फोरे सोरे काही बाही खातच होते. तंबाखूची, गुटख्याची पाकीटे रिकामी होत होती. क्वचीत धुराची वलयेही मुखावाटे बाहेर पडत होती. त्या देवभूमीचे पावित्र्य नष्ट होत असतांना बघूनही फक्त बघ्याची भूमिका घेणे ही संध्याकरिता खरी संयमाची कसोटी होती.

दुपार व्हायला लागली होती. हळूहळू पहाड रिकामा होत होता. धबधब्याखाली भिजायला, नाचायला, खेळायला हुंदायला आलेले हवसे, गवसे, नवसे आता परतू लागले होते. सगळी भाविकांची गर्दी आता वंदना संपवून उत्तरणीच्या रस्त्याला लागली होती. कृतकृतत्या सगळ्यांच्या चेहन्यावरुन ओघळत आहे. सकाळी अष्टद्रव्याने भरून आणलेली झोळी प्रभूचरणी समर्पित झाल्याने रिती झाली आहे पण मनाची झोळी मात्र तुऱ्ब भरली आहे. काय साठले होते मनात ? काठोकाठ भरून राहिलेले समाधान, तृप्तता, पावित्र्य! सिद्धत्वाला स्पर्श करून आलेल्या मनात अतृप्ती कोठून असणार ? भरल्या मनाने, जड पावलाने संध्या धर्मशाळेत परतली.

दुपारचे तीन वाजत आले होते आता यात्रेकरुंची वर्दळ ओसरली होती. एकाएकी सोसाठ्याचा वारा सुटला. गडद काळे ढग आकाशात जमू लागले. वीजा चमकू लागल्या आणि बघता बघता अनुभूती (५-४)

धूवाधार पाऊस बरसू लागला.

धर्मशाळेच्या बाहेरच्या व्हरांड्यात बसून मुक्तपणे कोसळणाऱ्या पावसाकडे संध्या बघत होती. धर्मशाळेच्या मागून वाहणारा ओढा आता वेगात वाहू लागला होता. पावसाचा वेग प्रचंडच होता. झाडे, वेली, पर्वत, पाने, मंदीरे, शिखरे, कळस सगळ्यांना धुवून काढण्याचा सपाटाच पावसाने लावला होता. अर्धातास पर्यंत अविरत कोसळून ते जलदेवतेचे दूत माघारी परतले. कलत्या सूर्याची चमकणारी आभा ढगांच्या आडून डोकावू लागली. सगळ्या सृष्टीला जणू सोनेरी मुलामा चढला. पावसाच्या पाण्यामुळे निथळणारे, ओलेते, लकाकणारे सृष्टीचे रूप नेत्रांना चमकवित होते.

निसर्गाने टाकलेली ही कात बघून संध्या आश्चर्यचकीत झाली. तिचे मन एका अद्भूत कल्पनेने थरारले. आता स्वर्गातले देव अवतरले असतील का पहाडावर वंदनेला ? आणि म्हणूनच आपल्या पर्जन्यरूपी दूताला पाठवून सगळा पहाडच धूवून घेतला असेल का त्यांनी ? सकाळपासूनच मानवाच्या पदस्पर्शाने मलीन झालेली मंदीरे, रस्ते, पायच्या सगळे सगळे स्वच्छ धुवून मग निघाले असतील का ते जिनेंद्र भगवंतांच्या पूजनाला ?

मानव जिथे जातो तिथे कचन्याच्या रूपाने आपले अस्तित्व मागे ठेवतो. कषायांची, रागाची, विकृतीची धूळही राहिली असेल कदाचित पहाडावर आणि म्हणूनच या पर्जन्यधारानी तो पहाड शुचिर्भूत केला असेल आणि स्वर्गातल्या देवांनी देवदर्शनासाठी पहाडावर पाऊल ठेवले असेल.

चैतन्याची सोनेरी आभा अंगभर मिरवित तो मुक्तागिरीचा डोंगर झळाळून उठला होता. त्याची दीप्त आभा संध्या निरखित होती. पावसामुळे आजुबाजुला थंडगार वारे वाहत होते. सकाळपासून झालेल्या वंदनेच्या श्रामामुळे आणि त्यात एकासन, त्यामुळे संध्याचे डोळे कधी लागले ते तिलाही कळले नाही.

डोळे मिटले होते पण तिच्या अंतरंग चक्षूसमोर अजूनही तो मुक्तागिरीचा पहाड, तिथली मंदीरे, त्यातील मुत्त्या जणू चल चित्रपटासारख्या फिरत होत्या. ती एकेका मंदीराचे दर्शन घेत होती. ती आता एका वेगळ्याच वातावरणात पोहचली होती. तिच्या आजुबाजुला सर्वत्र केशरी धोतर, केशरीच दुपट्टा पांघरलेले, मस्तकावर मुकूट गळ्यात मोत्यांच्या माळा घातलेले देवच जणू वावरु लागले. केशरी वस्त्र परिधान केलेल्या, हार मुकूटाने अलंकृत झालेल्या देवी पण त्यांच्या सोबत होत्या. त्या सर्व इंद्र परिवाराचे केशवी ध्वज आसमंतात लहरत होते. कुणाच्या हातात पूजनाच्या थाली होत्या तर कुणाच्या हातात अभिषेकासाठी सजविलेले मंगल कलश ! कुणी हातात टाळ घेऊन प्रभू भजन गात होते तर कुणी मंगल दीपक हातात घेऊन नृत्य करीत होते. संध्याही त्यांच्या सोबत भगवंताची भक्ती करण्यात दंग झाली होती.

"आई उठ नां, उठ ना लवकर ! ती बघ मिरवूक जात आहे." कोणीतरी तिच्या दंडाला धरून हलवून हलवून तिला उठवित होते.

समोरुन हातात पूजन थाली, मंगल कलश घेऊन केशरी वस्त्र परिधान केलेल्या श्रावकांची एक मिरवणूक जात होती. संध्याला आपण जागे आहोत की स्वज्ञात तेच कळत नव्हते. आपण हे सगळे देव स्वज्ञात बघत आहोत की, प्रत्यक्षात तेच तिला कळेना. स्वज्ञ आणि वास्तवाच्या सीमारेषेवर ती झुलत होती. आता स्वज्ञात जे पाहिले ते प्रत्यक्षात डोक्या समोर साकारत होते.

“संध्या, उठ आता ! मंदीरात आता अभिषेक सुरु होईल अनंताचा ! हे बघ श्रावक, इंद्र इंद्राणी बनून पाणी नेत आहेत विहिरीचे अभिषेकासाठी ! आपणही जाऊ अभिषेक बघायला.” प्रकाशने संध्याला आवाज दिला.

“अरेच्चा ! म्हणजे हे श्रावक श्राविका आहेत की जे भगवंताच्या अभिषेक, पूजनासाठी इंद्र बनले आहेत. मग आपण हे सगळे, देव, देवी, ध्वजा, पताका, टाळ, मृदुंग, कलश, थाली ही मिरवणूक हे सगळे स्वज्ञात पाहीले की सत्यात ? संध्याच्या लक्षातच

येईना.

यशश्री आणि जय तिचा हात धरून ओढत होते. ती मग उठलीच आणि अभिषेकासाठी मंदीरात जायला निघाली. आज अनंत चतुर्दशीचा हा संध्याकाळचा अभिषेक होता. वर्षातून एकदाच होणारा आज भगवंताच्या अभिषेकाने अभिमंत्रित झालेल्या गंधोदकात तिला तिची जपमाळ टाकायची होती. शुचिर्भूत करून घेण्यासाठी ! आणि स्वतःला देखील करावयाचे होते पुनीत, पुण्यशीला गंधोदक उत्तमांगावर म्हणजेच मस्तकावर लावून !

सौ. मीना गरीबे (जैन)
स्वस्तिक, शिवनेरी सहनिवास,
विजय हाऊसिंग सोसायटी,
गौरक्षण रोड, अकोला 444 004,
(महाराष्ट्र) (India)
फोन नं. 91 - 0724 - 2458157

